

Acc nr: M 6570:1-154

Landskap:	Småland	Upptecknat av:	Carl Viking
Härad:	Uppvidinge	Adress:	Furåkra, Kråksmåla sn
Socken:	Älghult	Berättat av:	f d lantbrukaren Isak Jansson
Uppteckningsår:	1940	Född år	1822 i Älghult sn

Uppteckningen berör mina egna upplevelser så långt jag med visshet minns t o m ovanskrivna uppteckningsår.

Enligt mina föräldrars uppgifter så är jag född en söndagsmorgon kl 2. Min födelseby heter Krokshult, belägen i södra delen av Älghult socken i Kronobergs län. Där blev mig människovärdet beskärt den 13/9 1874. Att jag är ett s k "söndagsbarn" och tillika tilldelad "olycksnumret" 13 råar jag givetvis inte för, men min levnadsdag och mina erfarenhet av ont och gott har inte varit varken fler eller färre än som de flestas i min omgivning. Att jag måst underteckna den gamla bibliska uppmaningen "Med bekymmer skall du nära dig på jorden i alla dina livsdagar", torde jag förvisso ej vara ensam om. Mina anspråk på livet har jag sträckt dithän: "Ett enkelt men eget hem, under vars tak i varm förståelse ett hjärta klappar mig till mötes". Detta mål har jag för länge sedan nått. Min önskan är i fortsättningen denna, att i den ringa mån jag mäktar gagna det land, som vi svenskar kallar "Sverige", i första hand till kommande släkten bevara arvet, "den gamla svenska folkulturen". Då känner jag att mitt liv ej är gagnlöst förnött. Då vågar jag hoppas att den svenska jord, som gömmer mina fäders stoft, skall när min dag är inne, att bjuda en fristad åt mig bland de som stått mig nära och varit mig kära.

Så må då även detta ringa uppteckningsarbete i sinom tid vittna om honom, som velat så mycket men förmått så lite för Ländernas land SVERJE. Unge, svenske man och kvinna!!! När du en gång läser dessa uppteckningar, gör det beslutet med dig själv, men gör det ärligt: "Var och förbliv svensk!". Då skall jag i fortsättningen våga hoppas, att du med vänlig hand bryter en blomma till den namnlösa kullen, sedan en stilla klockton förklingat däröver.

Min fader var f d lantbrukaren Isak Jansson, född den 28/1 1822 i byn Björkebo i Älghult socken uti Kronobergs län, död den 27/10 1889 kl 6 e m. Vigd till den sista vilan den 7/11 1889 på Älghults griftegård kl 5 e m. Min far hade 2 bröder och 1 syster. Äldst var f d lantbrukaren Nils Jansson, född i Björkebo den 6/3 1811 i Älghult sn uti Kronobergs län, död den 8/11 1892 därstädes. Näst i ordningen kommer f d lantbrukaren Gustav Jansson, född den 3/5 1814 i Björkebo i Älghult sn uti Kronobergs län, död den 4/4 1897 i Uranäs, sammastädes. Så system Kajsa Lisa Jansdotter, född 1818 i Björkebo i Älghult sn uti Kronobergs län, död som lantbrukaränka 1896 i Suletorp, sammastädes. Min farfar hette Jan Nilsson, född 1770 i Krokshult i Älghult sn uti Kronobergs län, död 1845 i Björkebo sammastädes. Hans 2ne bröder var f d lantbrukaren Gustav Nilsson, född 1774 i Krokshult, Älghult sn i Kronobergs län, död 1849 i Branthult, Kråksmåla sn i Kalmar län. Vidare f d lantbrukaren Per Nilsson, född 1780 i Krokshult i Älghult sn uti Kronobergs län, död 1861 i Krokshult sammastädes. Dessa 3 bröder var söner till f d lantbrukaren och riksdagsmannen Nils Bengtsson, född 1744 i Krokshult i Älghult sn uti Kronobergs län, död 1815 sammastädes.

Min far Isak Jansson kom som 24-årig dräng till sin farbror Per Nilsson i Krokshult. Nilssons hustru hette Lena Kajsa Samuelsdotter, född 1797 i Gödeshults Backagård i Älghult sn i Kronobergs län. Hon var ca 17 år yngre än sin man och överlevde honom betydligt, så hon dog i Krokshult 1877. I sitt äktenskap hade dessa makar 3 barn: sonen Per som dog vid 3 års ålder, så dottern Lisa som dog vid 16 års ålder, äldst var dottern Anna Stina Persdotter. Hon blev hustru åt min far i hans första äktenskap, men det blev efter 7 års samvaro av döden upplöst, ty hon dog i magkräftan. Men i detta äktenskap föddes 2ne döttrar. Min äldsta s k "halvsyster" Emilia Augusta Isaksdotter var född 1867 i Krokshult, Älghult sn i Kronobergs län, död 1939 i gården Lundby sammastädes. Hon var gift med f d lantbrukaren Fridolf Isaksson, även han från Krokshult och son till lantbrukaren Isak Jansson "den äldre". Dessa makar hade i sitt äktenskap 10 barn, varav 8 nådde mogen ålder. Min andra

"halvsyster" heter Anna Theolinda Isaksdotter och är född den 9/12 1869 sammastädes. Hon är gift med f d lantbrukaren Alfred Jonsson i Kråksmåla, adress: Barkebo, Skoghult. Dessa makar har i sitt äktenskap blott haft dottern Elin.

Efter att min far varit änkling i några år, så gifte han sig för andra gången. Min mor hette Johanna Sofia Erlandsdotter, hon var född i Hageskruv i Älghult sn uti Kronobergs län den 2/2 1846. I detta äktenskap blev det 2 söner, nämligen meddelaren, som är äldst, mitt dopnamn är Karl Hugo (Isaksson). Min bror heter Isak Valfrid Engelbert, han är född den 7/8 1876 och boende i byn Branthult i Kråksmåla socken. Min mormor, den gamla traditionsbärskan Susanna Erlandsdotter var född nyårsnatten den 1/1 1800 i Hageskruv, Älghult sn i Kronobergs län. Hon dog i Fröseke sammastädes första söndagen i advent 1896 i sitt 96:e levnadsår och vilar på Älghults gamla griftegård. OBS Jag får ej förglömma att min mor överlevde min far i 22 1/2 år. Hon dog på måndagsmorgonen den 11/11 1912 kl 4 f m, och begravdes påföljande söndag (domsöndagen) på Älghults nya kyrkogård.

Min mormors man hette Jon Erland Erlandsson. Han var från Fröseke Brogård i Älghult socken och var rik, han blev storbonde i Hageskruv, men genom törstigt leverne så vanskötte han sig och blev fattig, så att gården måste säljas. Han fick som många andra göra den bittra erfarenheten att dryckenskap kläder en i trasor och en förtidig grav, men hans syskon i Brogården hjälpte honom med pengar till en liten stuga i Fröseke Nylund i Älghult socken. Han "blev såsom en av deras legodrängar", ty vid fädernehemmets dörr stod ingen fader att redo att mottaga "den förlorade sonen". Morfar blev ej så gammal i Fröseke, men fattigdomen satte åtminstone den hämskon på morfars fötter, att han inte direkt (om ock smärtsamt sagt) nersteg i drinkarens grav. Dessa makar hade i sitt äktenskap 7 barn, 2 pojkar och 5 flickor, vilka alla utom sonen Carl nådde mogen ålder. Bland denna barnkull var min mor yngst. Mormor min var en duktig kvinna som få. Flitig och sparsam i förening med en sann gudsfruktan "födde hon opp" ensam sina 6 minderåriga barn, ty på den tiden hette det för de fattiga hos oss mer än nu: "Hjälp dig själv, så hjälper dig Gud". Hon spann och vävde och stickade och lärde barnen arbeta. Sina alster sålde hon i bygderna. Det var under dessa hennes vandringar som hon inhämtade sina många sägner, som nu bl a kommer dottersonen (upptecknaren) rikt till del. Mormor var på sin tid "hemmets tidning och radio", men hon var också ett rättesnöre för kristlig tro och leverne. Talträngd var ej mormor, men när det gällde att berätta så kunde hon det med kläm.

Hennes valspråk var "Bed och arbeta, spara och var förnöjd". En lat människa tålde hon aldrig. Jag minns som det hänt igår, vilken läxa jag fick då jag klagade över att gå ut på logen och "tröska i otta", men det var kanske inte så underligt, då jag knappt fyllt 10 år om hösten när min far satte en liten slaga i min hand, och vi skulle börja "slå i loen" kl 2 om morgnarna. Då sade mormor till min far: "De e rätt åv dej Isak, att du håller dina barn te arbete, vejan ska böjas mens han e grön, så blir han fager o skön." Till mig sade hon: "Kom ihåj pojke, att om du får leva o växa opp i värda, att du städse e flitig i din kallelsegärning o pliktroen, så får du ditt nödtorft, för sir du, en later man han får lägga sin late arm på sin tomme barm." Så löd mormors läxa ifråga. "Då förstod jag inte innebörden av dina utsagor, men stor tack du kära oförglömda, du var sannerligen ingen svekfull mormor!" Egen reflex: Någon skulle möjligen tycka i denna despotiska tid att följande önskan ej är manlig, men om jag blott ännu en enda timme fick, som den f d 9-årige pysen, stå vid dina knän en höstafton vid brasan i barndomshemmet och lyssna till dina utsagor om "jättar och troll och näckens spel i strömmen, och om blåklädda älvors dans i sagoomspunnen midsommarnatt, om trollens dryckesgillen under guldstöttad klippa i julnatten och om skogsråvans illfundiga spel med kolare, tjärbrännare, skyttar och fiskare, då hon försökte locka dem till sinnlig kärlek."

Dock mest tack för den stunden, då du på mina läppar lade den kända barnabönen "Gud som haver barnen kär". Den reskosten har räckt och räcker livet ut, denna kärlekens ledstjärna har på äldre dagar hjälpt din "gollpojke" att undvika de stötestenar varöver han så ofta i unga år snavade. Oförglömda, vi ses åter, vill Gud.

OBS Den 4 juni 1940 sammanträffade jag med den 93-åriga minnesgoda lantbrukaränkan Mathilda Svensdotter, adress: Lindshult, Kråksmåla. Hon kände mormor från sin barndom. Bemälda

änkefru Svensdotter är född år 1846 i byn Långaskröv i Älghult sn uti Kronobergs län. Fru Svensdotter var "läskamrat" (konfirmationskamrat) med min mor. "Vi läste fram oss för prosten Thelander i Älghult", sade "mor Mathilda". Hon hade hört av mormor min att hennes föräldrar kommit från Lönneberga socken till Hageskröv i Älghult, och någon gång i tiden skulle de ha kommit till Lönneberga från hallandstrakten, och här förlorar jag spåret på mödernesisidan. Att mormor hade 2 bröder Carl och Per, som varit med i lantvärnet 1809, det vet jag. Carl "stöp därute", men Per kom hem och blev soldat för Hageskröv under soldatnamnet "korpral Skröv".

Uppteckningen berör mina minnen från mitt barndomshem, tills jag nått mitt 14:e år och på min faders död måste ge mig ut för att tjäna mitt bröd. Givetvis måste jag i denna volym stå både som meddelare och sagesman.

Carl Viking
född år 1874 i Älghult socken

Som jag förr vid något tillfälle upptecknat förut, så hör jag ej till de många i ord sagt, som går under rubriken "samhällets styvbarn". Visserligen var mitt barndomshem, liksom mitt nuvarande, ringa, men ändå en oförgätlig skatt. Innan jag går vidare i mina enkla uppteckningar, så måste jag underskriva skaldens utsago: "Där lever mitt minne, där föddes mitt hopp, där lärde jag blicka till himmelen opp, och älska mitt hemland i Norden".

I det enkla barndomshemmet rädde gudsfruktan och gammal svenskmannased. Sommar och vinter steg man ur sängen senast kl 4 på morgonen. Men dagen börjades alltid med bön på så sätt att var och en böjde knä vid sin säng och tyst anförtrodde sig åt böns Herre för den påbörjade dagen. Far och mormor hade goda sångröster och mormor plögade ledsaga psalmsången på sitt gamla psalmodikon, då tiden det medgav. Om morgonen sjöngs ur Wallinska psalmboken "Den signade dag" och om aftonen "Den ljuse dag framgången är, och natten re'n oss höljer". När jag och min bror blev så pass vuxna att vi förstod något, så lärde mormor oss korta sk "utantesböner". När vi satt på oss kläderna, måste vi strax tvätta och kamma oss. Sedan skulle den ene av oss om morgonen högt läsa sin "utantesbön", och den andre på aftonen. Så turades vi om vid var sin vecka, men det kunde hända att vi på aftonen somnade ifrån alltsammans på golvet, med en liten brödkant i ena handen och ett halvätet äpple i den andra, då gick det ej att få oss till ordning. Vi var sömniga och griniga och då måste mormor eller någon annan "ta av oss kläderna o laja at vi komme i säng". Vad mig själv beträffar, så minns jag ej mina åtgöranden, men jag minns hur man förhöll sig med min bror Engelbert, ty han var nära 2 år yngre än jag.

Likaså när familjen gick till bords, så knäppte alla händerna, böjde huvudena och bror eller jag läste högt en "matbön" som vi inlärts. En av oss småtingar måste "läsa före den andre efter maten", och så högt och tydligt säga "Tack käre far och mor för maten". Dessa seder är nu helt bortlagda, sorgligt nog, bildligt talat har vi vänt Gud ryggen till, därför får vi också dra konsekvenserna. "Klemige gubbe!" hör jag från unga röster. Mitt svar blir: "Stanna ungdom och lyssna till, säg o säg varthän du ärnar!" Dock är det ett välsignat faktum att jag tydligt kunnat konstatera att ej allas hjärnor är så förbenade att vi stirrat oss blinda på det röda skynket, som hotat och vinkat oss österifrån, och ej heller hakkorsets flagga i söder. Det finns även ett ungt Sverige, men med gammal svenskmannased, och till dessa ställer jag den hoppfulla uppmaningen: "Behåll det du haver, att ingen tager din krona" (arvet Sverige med dess gamla kulturminnen).

Vad vidare beträffar det allmänna religiösa livet från våra orter i gammal tid, så var seden den att på söndagen gå till kyrkan och avlyssna högmässan. Minst var tredje söndag året runt. Vi hade till Älghults kyrka från mitt barndomshem 1 1/2 mil, vägarna var på den tiden dåliga och man måste de flesta gånger färdas till fots, men det hjälpte ej att vägen var lång: "Vi måste ut o te körkes idag, åtminstingen nån från huset, de e så länge sen vi sporde till nåt från de hållet", hette det. "Sporde till". Det var ju så att på den tiden var den ont efter tidningar, ingen hade radio och klen med postgången. Tjänstefolk såväl som övriga familjemedlemmar måste även vad kyrkogången beträffar

lyda sin husbondes röst, det dugde ej att mucka. Det ansågs högst skamligt om inte en husbonde "höll sej o sina anhöriga te Herrens hus".

Med "kyrkokläderna" var det ej så fräsigt som i nutiden. Allmogen var till största delen klädd i hemarbetade kläder och dito skor av hemtillverkat "smorläder". Bönderna smorde sina "kyrkestövlar" med talg och skirister "för de e herradon de o hålla väta ifrån sej", hette det. Kvinnorna bar ej blomsterprydda hattar, så de såg ut som en rabatt i juni månad. Om sommaren var det för dem en hemmavävd "hoveduk" och om vintern ett yllet sådant. OBS Men i det vita "hånnakläet" var "silkeschaletten" inlindad, och innerst psalmboken i vilken om sommaren några blommor var instuckna, som med gemensamt namn benämndes för "körkekryddor". Men när kvinnorna närmade sig kyrkan, så steg de lite av vägen och satte "silkeschaletten" på huvudet. Så bars den i kyrkan tills man nått samma plats på hemvägen, då lindades den åter in i "hånnakläet" (stor vit fickduk). Vad de unga flickorna beträffar, så behövde de ingen extravagans. Vi pojkar älskade dem ändå. Från mina unga år då jag tjänade bonddräng minns jag särskilt en flicka, som var min kamrat och fästmo. I dåtida tjänsteflickors löneformåner ingick att bonden åt tjänarinnan sådd en "kappe hörfrö" (linfrö). Jag minns hur hon med glädje visade mig sitt lilla linland och sade: "Åv de här linet ska jag väva lakan o handdukar, som du o jag ska ha, när det blivit vi". Så slöt hon med valkig hand mig i sina armar. Då förnam jag, att en sådan flicka gott dugde till ledsagarinna i livet åt en svensk pojke. Men hon fick ej bli min, ty hon måste som 19-årig knäböja inför den obevekliga dödens fotapall. Egen reflex: "Nu e du för upprikig, gubbe!". Ingalunda, för ett rent spörsmål är allt rent.

På höstarna var det hos oss s k "läsmöten", ett motstycke till nutida husförhör, som förrättas av socknens präster. I min uppväxt var husförhören (läsemötena) turvis hos bönderna. Alla inom familjerna skulle fram till bordet och läsa. Församlingens kantor var även med och för honom skulle man läsa "inntill" i Bibeln. För prästen skulle man läsa "utantill" ur Långkatekesen, ty på den tiden skulle man om möjligt kunna hela katekesen innan man fick "läsa fram sig för prästen" (läsa sig fram = konfirmeras och få tillräde till Herrens h nattvard). Det var ett väldigt läsande om höstkvällarna i Långkatekesen bland dåtida ungdomar, för att "staka sig för prästen", det ansågs vara en stor skam. När jag var 6 år läste jag "rent" i Bibeln, det hade min mormor lärt mig innan jag hade varit i någon skola. När jag fyllt 6 år läste jag första gången för prästen i Bibeln. Prästen hette Carl Petter Borgh. Läsemötet var den gången i Älghult sockens sydligaste gård Wernatorp. Min far sade till prästen: "Pojken min, Carl Hugo, e här o vill läsa lite för prosten". "Vad säger far Isak, inte kan väl ett barn på 6 år läsa i bok?" blev svaret. Jag skulle fram till kantorn och läsa i den stora Bibeln, som låg uppslagen på bordet, men bordet var för högt, så "pysen" räckte ej att se i Bibeln. Men prosten tog Bibeln över till sig, och så tog han mig upp i sitt knä, och jag läste ur "Kristi samtal med Nikodemus om Nya födelsen". När jag slutat sade prosten: "Du var no 1 för idag", så klappade han mig på huvudet och tog upp och gav mig en blank enkrona. Ni må tro att jag blev glad, en så stor slant hade jag aldrig förr ägt, och jag hade gärna suttit i prostens knä och läst om det så hade varat hela dagen.

När jag var 9 år kunde jag hela katekesen. Far förhörde mig sista stycket i katekesen. Det var en söndag och det var min 9:e års födelsedag den 13 september. Far var hårt sparsam av sig, men då gav han mig en 2-krona. Intet för att jag fick använda den i mitt tycke stora slanten efter mitt behag, men den var dock min. Min första skola sattes jag i vid 7 års ålder. Skolan var i ett rum i östra änden av mangårdsbyggnaden i mitt barndomshem. Det fanns inga skolhus på landet på den tiden, mera än vid sockenkyrkorna, där kantorn - som tillika var lärare - hade sin bostad. Lärarinnan i min första skola hette Emeli Gustavsson, hon var född i Gilbonderyd i Älghult socken. Min första folkskola var i Fröseke i en öde bondstuga. Läraren hette Carl Alfred Elmin och var född i Älmeboda socken i Bleking. Denne lärare hade seminarieutbildning. Jag hade styvt 1/4 mil att gå från hemmet till skolan. Det var vinter, och vi eldade med lång björkved i den öppna spisen, tills vi svettades. Skolan började kl 8.30 på morgonen, och varade lästiden till kl 4 e m. Det bestods ingen annan fotbeklädnad åt pojkarna än hemarbetade träskor. Barn som hade långt till skolan fick ej som i nutiden bilskjutsar morgon och afton. "Gå", hette det, "annars får ni av en språk (= käpp) när ni kommer hem!". Maten för dagen bar vi i var sin lilla korg, och bestod matsäcken i regel av en bit stekt fläsk, bröd och ett kvarter mjölk.

Kroppssaga begagnades på t ex lata odågor, så en och annan pojke som var lat lades på "långbänken" och basades av läraren i baken, så han blev svullen som en "bristeböld". Mindre förseelser straffades med att en stund stå "i skamvrån o hålla i skaffet på berkerisakvasten": Min sista folkskola hölls i ett stort, nybyggt skolhus i Fröseke. Jag var då 12 år och var den första skolan som avhölls i det huset, som in i vår tid begagnas för samma ändamål. Jag konfirmerades för pastor Claes Lind i Ålghult. Vi var 104 konfirmander, 53 flickor och 51 pojkar. Vi samlades i den dåtida sockenstugan vid kyrkan. 28 gånger fick vi gå med den dag inberäknad, då vi pingstdagen 1889 fick mottaga Herrens h nattvard. Min far hade dött hösten förut, så jag var vid den tiden hos farbror Nils Jansson i Björkebo, min fars gård såldes på våren. En afton, då jag hemkom från att ha "läst för prästen", sade mor: "Nu är vårt hem skingrat, mormor din, som du så älskat, har idag flyttat hem till syster Vendela i den lilla stugan i Fröseke", och mor hade hyrt ett rum och kök åt sig för 3 år hos den nye gårdsägaren. "Alltså Calle, får du i morgon se dig om efter ett annat hem, bror din Engelbert är för liten att ge sig ut ännu, han måste vara hemma ett år."

Den natten fick jag ej en blund i ögonen. Följande morgon knöt jag stillatigande in mina kläder i en säck, sade mor och barndomshemmet farväl, och gick till farbror Nils i Björkeno. Jag sade till farbror hur det var ställt för mig. Han sade: "Var lugn du, min lille, du är bror Isaks pojke, och du har ett hem hos mig så länge jag lever, och vill du arta dig och bli snäll och arbetsam, så ska inte jag knyta håna för dig, pojke!". Men farbror dog 1892, och då fick jag åter bryta upp och skaffa mig tjänst hos bönder, men jag var frisk och kraftig efter min ålder och fortsatte som bonddräng tills jag fullgjort min värnplikt. Jag hade tänkt bli soldat, dels för att det låg för min röst och dels för att fortast möjligt få ett hem åt mig och den flicka, som blev den grymma dödens brud. Att jag kunde överleva den stunden förstår jag inte nu, jag hatade Gud och föraktade människor, livet ägde för mig inget värde. Ingen, inte ens min mor, förstod vad jag led.

Men nu orkar jag ej riva upp gamla sår, de har blött tillräckligt förut. Jag vänder åter till barndomshemmet. Mycket återstår att uppteckna därom innan jag av ödet för en tid drevs ifrån Smålands bygder. Min fars ord blev sannspådda, som han yttrade sista sommaren han levde: "När gräset är moget, då är hästen död". Fars tankar var att han skulle fått leva så länge att jag blivit gammal nog till att övertaga fädernegården, som tillhört vår släkt i många led. Det hade funnits möjligheter därtill, men min äldste svåger, bemålde Fridolf Isaksson, ville för "en spottstyver" hjälpa sin bror Victor Isaksson till min fars gård, och dithän gick det. Gården såldes på våren 1890 till ett pris av 6.500 kr, det ansågs högt men hindrade inte att den nye ägaren 4 år därefter sålde skog för 18.000 kr från gården, och oaktat detta så 7 år därefter blev han erbjuden dubbla köpesumman för den, då förstår vi. När min bror och jag blev vuxna, så ruvade hämnden i våra sinnen, men för min halvsystems skull kvävde jag gnistan i askan och "det ångrar jag inte".

Nu skall det upptecknas i det närmast följande om liv och seder f ö i barndomshemmet. Året runt var man tidigt uppe, men gick tidigt i säng, far tålde inget kvällssöl. Tidigast gick vi ur säng under trösketiden, som i verklig mening började den 1 november och fortgick till några dagar före jul, ty till jul borde bonden ha "sluttröskat" om han inte ville av grannarna presenteras för "lathund". Man skulle "slå i logen" kl 2 på morgonen, dvs börja tröskningen för dagen, men på måndagar började vi kl 1. "I har hatt söndan o vila på" hette det. Innan vi gick ut skulle vi ha en matbit "för gå fastande till arbetet var ej bra". Den som bitit i bröd innan han gick ut, behövde ej befara att bli gastakramad under dagen. Därför satte mor eller mormor lite bröd och ost och ett halvstop enbärdricka på "murhöllan" redan på aftonen, så det var lätt finnandes.

OBS Sägner om hur tröskslagorna sjöng. Bäst och lättast var att "tröska fyra". Att tröska ensam ansågs snålt. Den bonde som gjorde så, om honom hette det att hans slaga sjöng "Snåler, Snåler " osv. När man tröskade två sjöng slagorna "Bästa, braska, spotta, tröska" osv. När man tröskade tre, så sjöng slagorna "Fattas en, fattas en" osv. När man tröskade fyra, så sjöng slagorna "Rock o väst o tu par byxor, tu par byxor" osv. Det var till att lägga fram säd, slå, vända och skaka och binda halmen i kärvar. När kl var 4 f m ropte mor i förstugedörren: "Manfolk, kom in, nu e kaffet kokt". På den tiden steg kvinnorna upp kl 3 om morgonen och satte sig till "spånrockarna", därför kunde husmodern ha frukosten färdig kl 4.

Maten äts under tystnad, far tålde ej några bordssamtal. "Ät o låt maten täppa munnen" hette det. När det var i dagningen "slängde far opp logdörren" och småsjöng därinne på logen "Din klara sol går åter opp". Jag fick en stund gå till fähuset och "mocka" (= med träskovel bära ut gödseln på gödselstacken). Far var och sysslade om i stallet och kvinnfolken "slet på korna" (mjölkade korna) och utfodrade djuren.

När vi sysslade om i fähuset, så var det att återgå till logen "o slå o bänka" till kl 10 f m. Då var det "dvarmål". Sedan fortsattes det att tröskas till kl 12. Då skulle djuren vattnas. I gammal tid var där ej hos oss någon vattenledning in i fähusen. Djuren drevs ut till "lagårdsbronnen" och fick dricka ur den stora urgröpta ekhon. Vatten hämtades upp ur brunnen med tillhjälp av ämbar och brunnsvinda. Jag fick då "hinka opp vatten" åt djuren och även fodra hästarna. Mor "givade" i foderladan och lade fodret till fäkreaturen (givade = svepte ihop hö och halm i stora runda bollar, varje boll var ett foder som benämndes en "giv").

Sedan fortsatte vi trösket till kl 3 e m. Då var det middag, då fick vi samtidigt varm mat och kaffe. När man tröskade behövdes det mycket och kraftig mat "så majen svarade mot ryggen", sade far. När det så var i skymningen slutades trösket för dagen, och man gjorde kvällssysslor i fähus och stall. Sedan var det fritt för dagen, men far sade ibland: "Äss du orkar, pojke, så tälj nåna råfsepinnar i kväll, de kommer en tid då di behövs, om vi får leva." Huggkubben och yxan hade sin plats vid främre kindmuren och där var verkstaden för småslöjden. OBS Var tredje kväll skulle den tröskade säden risslas, handkastas "o bäras av loen te säaboa". Då fick vi arbeta vid lyse till kl 8 e m, så allt var klart till påföljande morgon kl 2 f m. När vi kommit in åt vi "nåtvard" (kvällsmål), sedan läste far eller mormor "kvällsböna" ur psalmboken och något stycke ur någon s k andaktsbok. Det låg på "murhöllan" flera gamla böcker, somliga bundna i träpärmar med skinnband, t ex "Nådastolen", "Brinnande bönoffer", "Vederqvickande själaro" och "En ropande röst i öknen" m fl. Sedan läste envar knäböjande vid sin säng och så "kröp man till ro i snarklådan" (sängen).

Under tröskperioden sysslade kvinnorna med spånad, matlagning och djurens skötsel. Det var mycket arbete med ull- och linspånaden. Ullen skulle skrubbas, kardas och spinnas, linet skulle spinnas i olika "demenationer" och allt garnet skulle tvättas, ty efter julhelgen började vävstolarna dunka i bondehemmen. Det mesta till över- och underkläder tillverkades i hemmen och även sängkläder och strumpor, men silkesstrumpor och sidenskor var då okända i den småländske bondens hem.

När så trösket slutade ej långt före jul, så blev det ett styvt arbete med att få allt i värdigt skick till den efterlängtade högtiden. Far mältade och bryggde själv sitt julöl, så hade farfar gjort, sade han. Ölet skulle vara bryggt till den 9 december, som bär namnet Anna, därför hette det "Anna med kannan", dvs ölet skulle vara jäst så att man kunde få en dryck av det på Annedagen, men sedan tappades det på den stora tunnan i källaren "för att klarna o sätta sej" till julafton. Det var en god dryck som också var närande, det småländska julölet, men det kom inte fram i vardagslag, ty därtill användes svagdricka, men som barn tyckte jag bäst om enbärdricka, ty det var sött. De gamla bönderna hade humlegård, där de reste stänger åt denna klängväxt. Det behövdes mycket humle till ölet, och blev där något över såldes det i staden (Kalmar). Mormor sade: "I min oppväxt lade husmor sin vigselring i jästkaret när ölet jäste, så kunde ingen illasinnad förgöra ölet".

Till jul skulle den fete nassen eller nassarna slaktas. Det var mycket göra därvid, i synnerhet för kvinnorna. Det skulle efter slakten tillredas flera slag av korvar och syltor. Redan kl 3 på morgonen kokades "skållvatten" i den stora inmuregrytan i "bryggstävän". Man måste börja i ottan, för dagarna var korta. Det blev stark imma från den kokande grytan, så det gick ej att se enbart av ljuset i lyktan, utan vi småpojkar måste vara med och lysa med "spingestickor" (= torra, kådiga furustickor, som man med kniv delat tunna). Så skulle det bakas flera sorters bröd, mycket av varje sort. OBS Brödens namn och tillredning är förut upptecknat och inlämnat till Folkminnesarkivet i Lund. Vidare skulle det "bykas" till jul. Det var ej så lätt att få kläderna rena då, som med nutida tvättmedel. Kläderna läcktes i den stora "byksån" med het lut av björkaska. Det var att koka luten i den stora inmuregrytan och med järnplåtskopa ösa den ur grytan över kläderna i sån, och sedan ifrån baljan dit den nerrann och åter i grytan att koka. Så höll man på i en dag och en natt, sedan

klappades och sköljdes kläderna, helst i ån eller sjön, men i brist härpå i närheten av bykhusbrunnen.

När vi pojkar blev så där en 18-19 år gamla, plögade vi hjälpa våra flickor att "ösa åv grytan på natten", vi tyckte synd om töserna, helst om "lilla raringen" var med i byklaget. I gengäld stekte flickorna potatis åt oss i askmörjan i den stora spisen, och så fick vi potatis och lingonmjölk och en kyss till efterrätt i skymundan, och det smakade oss minst lika gott som "flott o bröd i en skomakare". Men skämt åsido! Så skulle det skuras i rummen till jul och spisarna vitlimmas och rena gardiner sättas upp för fönstren, koppar och mässing blankskuras. "Ljusstöpningen" var en viktig sak. Av smält oxtalg i hett vatten tillverkades ljus, på så sätt att vekarna, som var uppträdda på "ljusastickor", doppades i talgen tills ljusen erhållit lämplig grovlek. Vatten och talg förvarades i en gammaltida smörkärna, som under stöpningen städse måste vara fylld till brädden. Viktigast bland ljusen var det stora tregrensljuset. et var en symbol av den "heliga treenigheten" och skulle från den stora mässingsstaken brinna hela julnatten. Av tregrensljuset tog man "tydor" för kommande år.

På julnatten fick det ej slockna i spisen, som skulle eldas med torr granved, som sprakade duktigt. För att höja effekten tog far eller mormor "brännastaken" (= kort enstör) och rörde om då och då duktigt i glöderna, så mängder av gnistor flög ut genom "skorstenen" (= ovan taket synlig del av eldstaden). Detta förfarande var en nerärvd fädernesed. De gamla trodde att vid den heliga julen "så var mörkrets makter mera i farten än annan tid under året", och "oknytt de flyr för eld" sade min mormor. OBS Men vad som var vackert och gav stämning åt julen i natten var de många "blossen", som bars på väg till kyrkan (bloss av kådig fur). Betydelsen därav var tvåfaldig, dels att lysa sig fram i mörkret, men även att "hålla oknytt borta". När man nått kyrkan lades resterna i en hög vid kyrkvallen. Av det bålet tog man tydor om kommande års skörd. Steg lågan rätt upp mot skyn var ett gott år att vänta, men fladdrade lågan blev det mer eller mindre "hårdår". Seden att på julnatten bära bloss fick förfalla. Egen reflex: När jag 1919 flyttade över till Kråksmåla, så fanns ej ett enda bloss vid Kråksmåla kyrka mer än det som jag bar. De sade halvhögt: "Där kommer en gäbbe åv gamla stammen". Sakta gick det att åter få fram blossen och bjällerklängen, men sistlidne jul så räknade jag till 34 bloss. Det var blott en bråkdel mot i gammal tid, men av sodomiterna (= Kråksmåla sockens infödingar) får man ej begära alltför mycket. Men vår nu till Vetlanda avflyttade kyrkoherde Sven Håkansson tackade mig för att jag lyckats framamma den gamla julseden.

OBS Jag har redan för kort tid sedan skrivit till Lunds Universitets Folkminnesarkiv (LUF) åtskilligt om gamla julseder från våra orter. så jag vill ej belasta Arkivet med dubbelt material från samme upptecknare, blott omtala varför julaften in i vår tid benämnes för "dopparedagen". Julskinka var något som jämte "svinhösen" (svinhuvudet) ej fick saknas på den burgne lantbrukarens julbord i min uppväxt. Sovlet lades på ett stort tennfat och i svinhuvudets öron var instucket rött krusigt papper och i munnen ett rött äpple, jag ser det för min inre syn när jag skriver därom. Sovlet kokades vid öppen eld i "en trefotad 6-kannegryta" i den stora spisen. Kl 12 när vi i vårdträdet hade rest nekar (sådeskarvar åt småfåglarna) så skulle vi alla "doppa i grytan", som stod på spishällen. Mor skar upp sovel och bröd och alla skulle många gånger doppa brödet i det feta spadet. Far bjöd på "starköl" ur sitt blanka "tennstop" och alla skulle vi dricka ur stopet.

Oh vad jag tyckte det var roligt, och vad jag längtade efter den stunden. Seden rörande det gemensamma doppandet och det gemensamma drickandet ur tennstopet avsåg att "bevara samhörighetskänslan inom familjen i kommande år", det berättade mormor, när jag envisades med att fråga henne varför vi gjorde så. Och tillade hon: "Du pojke ska veta, du e den enda i huset som brås på mej".

På hemvägen från julottan körde bönderna hemåt "som om det gällt livet", ty i den gamla folktron gick bl a den sägnen att "den bonde i byn som först var hemma från julottan, han slutade först att bärga sin gröda". Min mormor omtalade att i hennes barndomsminne så "hälsade man nyårsnyet välkommet". När det om aftonen först blev synligt, så skulle manfolk och kvinnfolk gå ut på gårdsplanen, vända sig mot månen och blotta huvudet och buga 3 gånger och läsa följande vers: "Vi hälsa dej nykong, vi hälsa dej Herre, med öl i jule o fläskaböste i höste!". Sådant vädret var under nyårsnyet, sådant skulle det bli 3 ny i rad, nyårsnyet inberäknat. Hälsning av "nyårsnyet" var före min tid, så det har jag ej sett. Niondedag jul var hos oss en bemärkelsedag, ty sådant

vädret då var troddes det bli i 9 påföljande veckor, hörde jag de gamle säga. Niondedag jul hette hos oss "gäbbadan". Då gästade bönderna hos varandra till in i natten, minns jag. De åt och söp och drack öl och "rökade Kalmar Tupp" (= en sorts dåtida tobak). Så satt de framför den stora spisen och prade "käraord tess svettpärlorna trängde fram på pannan, innan dom skildes åt".

Under julhelgen till "tjugonde Knut" var det julkalas, än hos den ene, än hos den andre bonden i byn, "si vi ville så gärna ha lite före mens julabröet varar, o lutfesken håller sej go, o jag har en sup hemma på folkavis, o då ska I hålla mej te goe o komma bort te oss ett slaj på en kopp kaffe". Så löd bjudningen. Bönderna och deras "moror" hade sitt före på dagen. Där äts och söps och rökades och pratades tills i kvällningen, sedan gick de hem. Vid 7-tiden på kvällen samma dag var det ungdomskalas. När jag blev äldre så jag vuxit ur barnaskorna, så var jag självskrivnen på dessa gillen: "E inte Isaks Calle där me fiolen, så får vi inget roligt" sade ungdomarna. När vi ätit och druckit till framåt 12-tiden på natten, så flyttades möblerna samman och dansen trädde med liv och lust. Men det var svensk dans och inte "negerstepp", inte släpig bostonvals utan gammal bondvals, inte jazz men gammal polka, s k "kastpolka" där pojken lyfte sin tös upp i taket under stundom. Sedan gjorde vi lekar, t ex "skiftade makar", "gömde ring", "satt på understolen", "muslade sko", "sålde väv" (= en pantlek då pojkarna stundom för att återfå panten måste kyssa en av flickorna på handen eller kinden). Vi hade roligt med besked, OBS men så var våra nöjen nerärvda svenska nöjen, och inte som i nutiden importerat utländskt kram.

Framåt 3-tiden på morgonen "avtackade vi vårt värdfolk för god välfägnad" och gick hem. OBS OBS Vad jag närmast här har upptecknat hör ej till mina upplevelser före mitt 14:e år i barndomshemmet, men något senare upplevelser, men de hör till gamla julseder och "därför tog jag dom me". Jag vänder åter till barndomshemmet. Med "tjugonde Knut" körde vi julen ut. På eftervintern hade vi sysselsättning med skogsavverkning, dock inte så mycket som i nutiden, ty det fanns ej nämnvärt med ångsågar utan största delen timmer sågades vid vattensågar. Så "högs" (bilades) det till bjälkar och sparrar för salu. Även tillverkades mängder av gårdslä och störrar till gårdsgårdar som behövde omhågnas eller repareras. Vid den tiden byggdes flera glasbruk i älgultstrakten. Där uppköptes mycket s k famnved och gav inkomst åt både bonden och vedhuggaren. Nästan året runt skulle hästen gå åt staden med en fora virke (staden = Kalmar).

På våren tröt, efter sådden, säden för flera bönder. Det gällde då att för virkesforor bli a "byta sej te ölandsråj te föda, äss en inte ville hugga mulen i bordskanten", hette det. Vi hade från mitt barndomshem 6 mil till Kalmar, så vi måste köra på morgonen dagen förut och vara borta över en natt. I den lilla "stadshäcken" som hade plats ovan planklasset, lades i en säck eller "bastames" "färahö", så en kappe havre i tornisten och mat i kalvskinnsväskan. Först en kaka bröd om 4 skålpund. Så i spånaskar följande sovel: ostskivor, smör, stekta ägg, och om sommaren rökt skinka, men på vintern stekt fläsk. Även stekt fisk förekom om sommaren. Att rasta hette att "pusta". Första "pustbetet" från mitt hem räknat var "Lille Lasses" i Bäckebo socken i Kalmar län. Där fodrades och vattnades hästen, och man åt av den medförda matsäcken, och till maten köpte man svagdricka av "Lille Lasses" (Lars) kärring, för hon bryggde och sålde för 3 skilling halvstopet. Från bemälda "pustplats" styrdes färden till Örntorps gästgivargård i Åby socken i Kalmar län. Dit brukade vi komma vid pass kl 9 på aftonen och "pustade" till kl 2 påföljande morgon. Ville man vila något, så var det att lägga sig på golvet i krogrummet, ta kalvskinnsväskan till huvudgård och breda "fäarakappan" över sig.

Men det gick ej att sova en blund. Somliga bönder köpte "bayerskt öl" av "Tjocka Gunda" (gästgivarens dotter), så drack de sig pin "sneda" och gormade och var oresonliga. Från Örntorp fortsatte vi till Galgkrogen i Kläckeberga socken i Kalmar län. Dit kom vi vid kl 4-1/2 5 f m. Då var det 1 mil kvar till Kalmar. Där "pustade" vi blott en kort stund, gav hästen lite havre och så gick vi in till "Kaffe-Lotta" och köpte oss kaffe. Sedan kom vi till Kalmar vid kl 7-1/2 8 tiden. När vi fått "lasta av" körde vi våra hästar till Södra Vallgatan, band dem där och fodrade dem duktigt och åt ur våra väskor. Kl 10 fick vi pengar på kontoret för vårt lass i enlighet med "sorteringsnotan". Så gjorde vi våra uppköp i staden, t ex sill, säd, salt och kaffe. Vid kl 1 e m begav vi oss hemåt och "pustade" kort på förut bemälda platser. Somliga bönder köpte brännvin och söp och slogs under hemfärden, men vi 9-10-tiden på aftonen var vi hemma.

Som redan förut påpekats så högg vi gårdssle och störrar på eftervintern och även mycket bruksved. Vart och ett skulle köras till sina bestämda platser innan "vårninga" (vårsådden) kom. Därtill var det mycket "gårdsgårdshåll" i min födelseby. Där var 8 s k "ättingbönder" som tillhoppa ägde hemmanet. Inägorna byttes vid storskiftet år 1811. Men betesmarkerna var gemensamma och även kärraslåttrarna, det krävdes mycket "jassgår" kring om dessa ägor. Vid 11 maj skulle man "köra i vall", och då måste "jassgårhållet" vara klappat och klart "äss en ville slippa se byamannen etter sej i hälarne".

Vi betade "klöv mot klöv", dvs lika många och lika årgamla djur. Vallade djuren gjorde vi inte, för när jag växte upp så hade det inte funnits några vargar hos oss på cirka 40 år, för jag minns att far min sade att "1846 ble de i laj stadgat att vi inte behövde hålla varganät i byarna". Med den 6 april ingick den s k "trettonde vecke", sedan räknades avigt vecka efter vecka t o m "ene vecke", då inföll "gamla midsommar" sade min mormor. Var våren vacker så började man arbeta i jorden i "elvtte vecke" hos oss. På den tiden var där ej stora mossodlingar hos oss, det är senare tiders verk. Men så ägnade man åkern desto bättre skötsel. Första arbetet på åkern var att "spräcka kåmfårerna" (stora fårar som man föregående höst hade kört med oxar och årder). Sedan de var "spräckta" (årdade mitt itu) så härvades det tvärs om fårorna med hemarbetad träpinnaharv. Sedan kördes det gödsel från "dyngestan" (gödselstacken) och spriddes den för hand med dynggrepar och slog man noga sönder kockorna. "Vårråjen" skulle sås i 10:e vecke. Den såddes i gödseln sedan den var spridd, så myllades rågen ner med träpinnaharv.

Sedan "stenkades stenarna", dvs man skaffade bort med en spade jord och säd och sopade dem rena med en björkriskvast, så att inte säden där skulle onödigtvis gro. Därefter räfsades renarna runt åkern, så att småsten ej skulle hindra vid kommande slätter. Därpå "boltades" (= vältades) åkern och så "var vårråjen i jora". I 9:e vecke borde havren sås. De små dåvarande mossodlingarna gödslades med spisaska, som såddes (liksom allt utsäde) för hand, men även stallgödsel dugde bra. Först "sladdades" tiltorna tvärs över, sedan gödslades det och så såddes havren och harvades, och sist "boltades" mossen. OBS Var mossen hårt vattendränkt, så måste man sätta "klampar" (= trygor) på hästens fötter "så han känne gå oppe", men det hände att man fick ta till fällekrattan och mylla ner havren med om mossen var för sank.

Havresådden på åkern tillgick absolut som vid sådden av vårråg. 8:e vecke hette hos oss "jorpäravecke" (= potatisveckan), då potatisen skulle sättas (utplanteras). Potatis kräver lös och väl arbetad jord, om den skall växa bra. Först "spräcktes kåmfårerna" (= ärjdes mitt itu). Sedan harvades med träpinnaharv, och därefter "tvärades" åkern med årder (tvärades = man ärjde åkern tvärs över förutvarande fårar). Så harvades det tvärs över dessa fårar, och så var "jorpäralannet" färdigt att sättas. Kvunnorna, som på eftervintern dunkat i vävstolarna, måste ut och hjälpa till, för nu var det "brått me o fröa jora", de fick t o m lassa gödsel och sprida den på åkern, men inte med handskar på händerna utan med valkiga händer, inte med sidenskor på fötterna utan hemarbetade träskor. De långa lärftvävarna "låg till blekes" på gräsmattan i våra trädgårdar och "kvennfolka" behövde få komma ut och röra på sig.

De större potäterna delades itu med kniv, "så ble di sättdrygare". Man forslade både potatis och fåragödsel i "dysättrar" till åkern. Så kördes fårorna med årder och oxar. I fåran, där potatisen sattes, ströddes först med händerna den torra fårgödseln av en kvinna, som bar den i en tämligen stor spånkorg, sedan kom vi en 3 personer bärandes potatis i mindre korgar och satte den. När fåran närmast intill kördes så sattes eller gödslades inget, då blott myllades potatisen, alltså sattes det i varannan fåra.

När så potatisåkern var slutsatt, så fick den vara i cirka 3 veckor. Då harvades tvärs över fårorna med en lätt träpinnaharv, så ej potatisen revs upp. Snart syntes blasten i radvis, men även diverse ogräs. Då måste jag rensa i "jorpäralannet". När jag klagade att jag fick ont i ryggen av det, sade far: "Småpojkar di har ingen rygg, du e pigg som en mört, bara rensa äss du vill äta jorpärän." När så blasten vuxit sig vid pass 12 tum lång, så "kuppades" potatisen, dvs man ärjde i de s k "tomfårorna", så jord kom intill blasten, så den stod i en hög fåra. Det var nödvändigt, ty annars

hade potatisen blivit så liten som hasselnötter och suräpplen. Så fick åkern vara tills potatisen "hackades opp" om hösten.

Det s k sexradiga kornet skulle sås i 7:e vecke, när "eklövet skylde knullreduva o jora snärjde sej me lockanät" (= spindelväv). Först "spräcktes kåmfåreerna", sedan harvades det tvärs över dessa, så gödslades åkern och såddes som vanligt för hand. Därpå myllades kornet med årder, tvärs över de första fåorna räknat, och när man myllade kördes små tätt varande fåror. Därefter harvades, stenkades och boltades åkern, som vid sådden av varråg är upptecknat.

I 6:e vecke skulle inget sås. Den veckan hette "lortveckan", ty det troddes att det som då såddes blev bemängt med mycket ogräs. I 5:e vecke såddes det 2-radiga kornet, som också hette "femteveckekorn". Därvid förfors likadant som vid sådden av korn i 7:e vecke. Lite rovor såddes tillika i 7:e vecke på svedjeland. Så var vårsådden gjord. 4:e vecke hette "braxnaveckan", då "rök enbusken" (spridde sitt frömjöl). Då lade braxen sin rom och då fångades det mycket av den fisksorten, så vi torkade en del därav i solen för vinterbehov. I 4:e vecke fick man lov att tillse fäkreaturen, så de inte dog av "sommarsjukan". För vid den tiden då "enbusken rök", så frestade det dem så att urinen kunde bli blodblandad och de "pissade blod". Detta måste i tid botas, annars dog djuret.

Tiden sedan fram till midsommar "rukades" (= uppröjdes) betesmarkerna, kördes foror till stan och kvarvarande trasiga gårdsgårdar reparerades, varom jag utförligt skrivit och likaså är höslåttern inlämnad till Lunds Universitets Folkminnesarkiv förut. Om det finns intresserade forskare om t ex slätter i våra orter i gammal tid, läs då de insända svaren till "höslätter"! Jag har mycket noga redogjort härför. Under normala somrar plögade höstrågen vara mogen för skörd omkring "Olsmässa" (den 29 juli). I de gamlas utsagor hette det bl a "Ger Erik ax, så ger Olof kaka". Att skörda råg hos oss heter att "ta äv råj". Jag har sett 2 motiv härför. Att slå rågen från skären, dvs från den växande säden, denna metod heter "frånskärning" och förekommer bl a i Södermanland, det har jag sett därstädes i Ösmo socken. Den metod som vi begagnar heter "påskärning", dvs man slår säden åt den växande rågen, så den avskurna rågen till en del stödjer sig mot den växande. En kvinna "tar opp råj" efter varje slätterkarl och tillika binder den i nekar (= kärvar). Hon går då "baklänges", dvs med ryggen mot slätterkarlen. Det är ett väldigt hårt arbete för kvinnan att "ta opp råj", och hon har av ålder fått 1/3 mera betalt för ett sådant dagsverke om hon varit legad. Men är kvinnan tjänarinna, så sades det: "Si, hon får lov o ta den onne dan me den goe".

Rågen sattes upp kring i jorden nersatta störar, som heter "säakrakar". En karl bör hinna "sätta opp" efter 2 slätterkarlar. Somligstädes heter dessa sädesstackar "röken", annorstädes "skylar", men vi kallar dem "stånd". 16 nekar råg i varje stånd varav 12 i foten och 4 till hatten. Om de 12 i foten band man axen samman med några sädesstrån kring "säakraken", så att nekarna ej så lätt föll omkull vid bläst. I stånd till korn och havre och i nutiden även vete hos oss, sätts 8 nekar i foten, men binds det ej om axen, och 4 nekar till hatt, ty dessa sädeslag har ej så lång halm som höstsådd råg. OBS Till en s k "trave" åtgick 24 nekar, och 10 "travar" var ett "lass" i gammaltida mening. God råg borde lämna en "skäppa" (cirka 27 liter) ren råg efter varje "trave", men jag minns råg så duktig att den gav 1 1/2 skäppa ren råg efter "traven". OBS Men det var "smetfällerråj" (= svedjelandsråg) som lyckats mycket väl. OBS Normal höstråg borde väga 15 lispund tunnan (en tunna var 6 skäppor), men bemälda "smetfällerråj" vägde 18 lispund tunnan, så vi förstår att det var klämmig kärna i den rågen!

När rågen stått i stånd på åkern i 14 dagar om vädret var vackert, så skulle den köras in i den stora "reshäcken o loas i logladan på hö". På åkern fordrades en man till att "häcka in", dvs räcka nekar från stånden till den som var uppe i häcken och packade in säden. Ofta fick man till dragare begagna oxarna, för hästen var åt staden med någon fora. När man lassat "reshäcken" på råge, så kördes det hem till stora logdörren och rågen lades in i logkistan för att "loas opp", så fort tiden tillät det. Man kunde ej då, som i nutiden, köra in med ök och lass på logen, ty man hade avsevärt mindre dörrar i gammal tid. När man "loade opp säden" krävdes det 3 personer: en till att "sända", dvs att med en liten tjuga försedd med långt skaft långa nekarna med den innanför logbalken, där stod en minderårig

pojke som benämndes för "nekakråka" och transporterade den till "loaren", som vanligen var "hossbonnen" själv. Först utlades "stälén" (botten). Så lades alla nekar med stubben så att den vette åt gaveln, och varje "steg" var halva nekens längd. När "stälén" var lagd så loades man så att alla stubbar vette utför i laet och alla axen inåt. Men då fick laet omsider efter några varv formen av ett dike med snett sluttande kanter. Riktigt, men då lades i håligheten en rad nekar med stubbar och ax växelvis, så laet blev jämnt. Den sistnämnda proceduren hette att "lägga innerstad".

Så fortsattes det lass efter lass tills vi nått ladán jämnväggar till översta timret. Då började vi lägga "ståbbla", dvs att börja lägga stubbarna mot ladans gavel och fortsätta så upp till ryggåsen fram till "sölla" vari "loakleffa" överst hade sitt fäste, så var laet färdigt. På samma sätt tillgick det med korn och havre, men sist havren, ty den blev sist mogen, men det 6-radiga kornet och varrågen "komma närmast höstråjen" (den råg som såddes om hösten). Den blev först mogen. Vete förekom ej nämnvärt hos oss i min uppväxt, men i nutiden har veteodlingen utträngt kornodlingen hos oss. OBS Det kanske tycks att jag skildrar dessa upplevelser för mycket detaljerade, men det torde förr eller senare ha sitt intresse att veta det, då vi gamla ej längre finns till.

Att våra kvinnor deltog i dessa arbeten är förut upptecknat, men så tillkom för dem i "skörde- och slätterbrådskan" ostandet. På den tiden fanns det ej mejerier hos oss, utan osten måste tillverkas i hemmen. I de stora byalagen bytte man sig samman med "ostmjölk" och gjorde i flera hem många och goda ostar. Störst var julosten, som skulle skäras julaftonsmorgon, den borde väga 1 lispund hos "en välbesutten bonde". Till en sådan ost åtgick 60 kannor god mjölk vid midsommartid. Störst var dock prästosten. Till den åtgick 75 kannor mjölk, och alla "rotebönderna" bidrog därtill. I Krokshults rote var i min uppväxt 17 bönder. Alltså kom ostturen till varje bonde vart 17:e år. Då skulle samma bonde också ha "läsemötet" (husförhöret) hos sig på hösten. Som 12-årig pojke minns jag väl hursom bondmoror från Krokshults rotes sydligaste del bar ostmjölk i grönmålade träämbar på huvudet och under ämbaret en "bärvalk" av halm eller tyg. OBS "Bar mjölkämbar på huvudet? Har du ej ljugit förr, min gubbe, så gör du det nu!" tycker jag mig höra. Välan, men därpå finns många bevis. Kvinnorna besatt på den tiden den konsten. Jag såg som 10-års pojke fattiga kvinnor, som i en säck bar en skäppa råg på huvudet till kvarnen, och var mera än samtidigt så stickade de på sin strumpa och bar ullgarnsnystanet under vänstra armen. Jag står gärna till svars för dessa uppgifter, så fabelaktiga de än tyckes.

Om morgonen när kvinnorna anlände med ostmjölken så fägnades de med kaffe och därtill stora "bandkringlor" så goda att mamsellen på nutida "kondis" ej kan bjuda på så gott och hälsosamt bakverk. Sedan hjälptes bondmororna i byn åt "o vria ihop den stora osten", som vid adventstiden överlämnades åt "körkeherren" (= kyrkoherden). Smöret tillverkades för hand. Mjölken silades upp i fat och bunkar och fick stå i veckotal innan "flötan" (grädden) skummades av med en stor träsked. Det fanns inga separatorer i bondhemmen vid min uppväxt. Grädden förvarades i "sankebötta" tills denna var full. Då hälldes den in i smörkärnan, och en kvinna satte sig med kärnan mellan knäna "o dro törlen opp o ner" tills det blev smör, som tvättades, saltades och packades in i "forabytta" för att säljas i staden, det som ej användes i hushållet.

De fina herrskaperna köpte och åt bondsmör, ty det fanns då inget annat. Att det i många hem var klen med renligheten tänkte ingen på. Gjordes det anmärkning t ex mot smöret, så svarade bonden den fina stadsfrun: "De e inte o anmärka på, för i smöret e inget som fastnar i ändan, de vet jag!".

Vi vänder åter för en stund till ladugårdssysslorna i min uppväxt. Om sommaren mjölkades korna ute i "fågården" framför fähuset. Den tjänsteflicka i min uppväxttid som inte hade korna mjölkade och var färdig att driva dem åt kohagen kl 4 på morgonen, hon var sannerligen att beklaga. Vid kl 2 om morgnarna var bönderna uppe och krde "trädesjora me oxa, mens de va svalt". När det var varmt väder var oxarna svårhanterliga. Trådan borde vara sådd med höstråg omkring den 24 augusti. OBS Vidare om höstsådden lite längre fram i uppteckningarna.

Man hade fullt arbete med "säabergsla". Somliga bönder hade det klen med folk, så "dom måste ha hjälp, så inte råjen sto o rann ur eller kornet stöp åv". Man gjorde då "skyraöil"

(= skördekalas) och pojkar och flickor kom många på en viss dag och hjälpte bonden "me o ta åv sän o sätta opp". Man fick för sitt arbete mat, maltöl och brännvin och på aftonen stormål, och sedan fick vi ungdomar "ta en svängom på bondens loge", men vid 3-tiden på morgonen måste våra flickor "hem o slita på korna" (dvs mjölka korna).

Jag vänder nu åter till bondens höstsådd. När trädan var ärjad (sällan plöjd) så harvades den med "järnpinnaharv". Sedan spriddes där ut "duktit åv gössel", härtill var män och kvinnor behjälpliga. Sedan såddes råg i den spridda gödseln och harvades åter med järnpinnaharv. Därefter kördes några "vattenfåror" i åkern åt det håll som åkern sluttade. Fåror kördes till renen och runt åkern kördes en fåra intill renarna. Alla dessa fåror räfsades, så de var rena och fina. Åkern stenkades och boltades. OBS Vi märker att råg ej fick myllas ner med årder, "då kommer han ner för djupt, så då blir de inget me han", sade de gamla. Råg borde sås i torrt väder, men korn i vått väder, därför hette det "man ska så råj när jora ryker, men korn när regnet dryper". När det på stubbåkern såddes höstråg, så spreds först gödsel på stubben, sedan ärjades åkern och harvades med järnpinnaharv och sedan såddes för hand, som vanligt var i gammal tid hos oss. Sedan harvades den och vidare förfors som vid sådden av "träda" upptecknat är.

Ville man "träda" en åker som länge varit öppen, så en dag på våren när det regnade lite så sådde man i höstrågsålkern en blandning av klöver och timotejfrö. Det grodde utan minsta myllning och växte. En sådan åker hette "insåning" och där skördades hö i 3 år. Hur sent kunde höstrågen sås? Ända in i de sk "gröndagarna", dvs 3 dygn före och 3 dygn efter den 1 november samt 1 november inberäknat, alltså summa 7 dagar. Men det gick ej alla år, det skulle vara vackra senhöstar om sådant skulle lyckas. Rågen hann ej skjuta mer än första bladet, men det kunde bli duktig råg, det minns jag. Eftersom det för 50 år tillbaka hos oss var lite mossodlingar, så begagnades här svedjeland, som hos oss hette "smetfälla". När den fällda skogen var bränd, så röjdes de gamla stammarna bort och därav hägnades en sorts provisorisk gårdsgård som hette "stag". OBS Teckning och beskrivning är insänd förut.

Rågen såddes och nermyllades med ett primitivt don, som hette "fällekratta". Det var en barkad, i rotänden svagt svängd enstör, i vilken man nära rotänden inborrat 5 starka pinnar av askträ, som nermyllade säden. Rågen slogs ej med lie utan skars med "handskära". Sådana finns i regel på alla museer att påse, så jag tror en teckning skulle vara överflödigt. Rågen torkades på samma sätt som på åker och hemkördes. Sista fällan jag var med om att "kratta" var så långt fram i tiden som 1904. Det var hos min sväger, f d lantbrukaren Alfred Jonsson i Barkebo, Kråksmåla socken uti Kalmar län.

Rensning av diken och även nygrävning förekom hos oss både före och efter höstsådden. Likaså skulle efter sådden den därtill avsedda vårjorden ärjas i stora fåror, det hette att "höstärja". Kvinnorna fick ett arbete med att plocka "kröson" (= lingon), därav samlades stora mängder som syltades, ty lingonmjölk förekom och förekommer ännu hos oss och lingon säljs även till städerna. Som redan upptecknats, så "brändes fällor" hos oss i gammal tid. Bl a blev följderna att om några år hade det på fällorna växt upp nya enbuskar, som bar mycket enbär om höstarna. Bären måste tas vara på innan frostnätterna kom. Att samla in enbär hette hos oss att "gno enbär". Detta arbete föll i regel på de unga flickornas lott. 2 flickor plögade dra till "enbärsfällorna" försedda med matsäck, säck till bären och ett såll, så tätt i botten att blott enbarren föll igenom när man sållade men bären stannade kvar. På händerna bar flickan handskar av kalvskinn, det var nödvändigt för att kunna bevara händerna.

Buskarnas toppar lyste blåsvarta av enbär. Man satte sållet inunder, böjde ner toppen och gned med händerna fram och åter, fram och åter, tills bären föll ner i sållet, och sedan till en annan buske och fortsatte. När man hade vid pass en kappe bär i sållet skakade man ur barr o dyl och hällde bären i säcken. En duktig flicka kunde på den tiden gno ända till 1/2 kanna bär om dagen då det var gott om dem. På aftonen kom vi pojkar och hjälpte våra flickor bära hem bären på stång, där vi lade säcken tvärs över och stångens ändar på axlarna, som när man bär en vattenså. Enbären måste torkas i lagom varm bakugn för att ej härskna. Sedan förvarades

de i ett stort, laggat kar i "säaboa". Man malde enbär efter behov på handkvarnen, men den fick ej vara hårt sammanlagd så att kärnorna gick sönder, ty då blev vörten besk. Av enbären tillreddes gott och hälsosamt enbärdricka, ty man lade lite jäst i vörten, eller kokade man av vörten "enbärsmos" i vilket man lade skuren söt frukt av päron och lite lingon, sedan avrördes moset med lite potatismjöl. Ibland kunde man tillsätta lite honung, då blev moset ännu bättre och benämndes för "honungsmos".

Det gick att äta duktigt med bröd till detta mos, varför snåla bönder sade: "De där moset, de e ej farli bröoda". Av kraftig enbärsvört kokade min mormor "enbärssirap", dvs lät vörten koka och koka tills den var tjock som sirap. Enbärssirapen var god. Vi småpojkar åt gärna enbärssirap till bröd. Sirapen gick att förvara i glaskärl året om i källare.

Strax efter "mickelsmäska" (den 29 september) så började "jorpärahackningen" hos oss. Häri deltog män och kvinnor. I varje lag var man 2 personer, och hade 2 fåror för sig varje man. De stora, friska potäterna lades i en spånkorg om 1 1/2 skäppas rymd. De mindre och sjuka lades i en något mindre korg. När stora korgen var full, tömdes den ner i potatiskärran, som var på sin vagn nära eller på åkern, de små och skämda potatisarna tömdes upp i säckar. Man kunde gott vara 2 pojkar eller 2 flickor i "ånalag", men hur det var så tyckte vi pojkar helst om att ha en glad flicka till kamrat, om vi då och då måste hjälpa henne lite framåt med hennes fåror. Kanske var det därför, när allt kommer tillrätta, att "kvinfolk o manfolk e de bästa folket". Dessutom så var det en fördel med en pojke och en flicka i "ånen", ty flickan var ej så stark att tömma de tunga korgarna, varför pojkarna alltid skonade flickorna därifrån.

De allra största "jorpärana" kastade vi bakefter oss på åkern, de skulle rivas till potatismjöl, så de insamlades varje afton, då vi slutat "pärahacket" för dagen. Bönderna på våra små gårdar bruklade insamla cirka 2 tunnor s k "rivepärän". De tvättades väl och bars in i korgar antingen i köket eller också i "bryggståva", där en sådan fanns. Då fick vi ungdomar en glad höstakväll med att riva "jorpärän". Vi bytte oss samman pojkar och flickor i byn, så det blev många "rivgille". En pojk och en flicka brukade "riva" tillsammans, och vi skulle riva 2 skäppor på paret under kvällen. Vi gick i skymningen till den bestämda gården, försedda med rivjärn och ett trätråg att samla "revet" i, som sedan skirades och vattenbehandlades tills det blev "päränmjöl".

Först undfägnades vi med kaffe och bandkringlor. Sedan rev vi tills potatisen framåt kl 10-1/2 11 på kvällen tog slut. Då fick vi ett dukigt mål kroppkakor och lingonmjölk eller enbärdricka, vilket vi bäst tyckte om. Det höll på att arta sig till "potatiskrig". Vi kramade det våta ur "revet" och gjorde små bollar och kastade på varandra, och när "kära mor" sade: "Så får I icke göra med Guds gåvor!", så hände det att en boll kom singlarde och träffade henne på näsan, så hon fick "torka o skratta". En sak av vikt i gammal tid var de många höstmarknaderna. Våra bönder måste då "ta in en styver för kiantura te o re sej me".

Stora, feta oxar rönte efterfrågan, och på våra s k stormarknader fanns "danska uppköpare" som betalade bra för våra "13-tankvateringar" upp till 350 kr för 50 år sedan, "o de va gruvelia pengar på den tiden". På s k oxmöten (mindre marknader blott med kreatur och lantmannaprodukter) såldes även oxar, kor och ungnöt. Sådana möten var "Älghultskulla" i Älghult socken och "Vilköl" i Helleberga socken uti Kronobergs län. Vidare i Fagerhult, Virserum och Bäckebo i Kalmar län, som besöktes av oss. Vår viktigaste marknad ("stormarknad") var Dädesjö i Kronobergs län. Där var rörelse, men vi hade långt dit från södra delen av Älghult. När vi skulle till Dädesjö, så körde vi iväg med oxarna på morgonen dagen före marknaden, som varade i 2 dagar. Den som körde fick ett par ostsmörgåsar insvepta att förvaras i "sunalammen på tröjan, så du har nåt o bita i tess vi hinna opp dej", hette det. Vid 10-tiden f m samma dag, reste far och mor från hemmet "me häst o åkevagnen", i vilken var flera säckar hö till häst och oxar. Därtill mat och brännvin i myckenhet. "En får inte va för knussli, när en nån gång ska ge sej ut", hette det.

Jag var aldrig med far min på Dädesjö marknad, men när jag var 18-19 år och tjänade

bonddräng, så körde jag dit oxar åt mina husbönder. När jag hunnit till Älghults prostgård skulle man "pusta" en timme. Då köpte man i prostgården ett stort fång hö åt oxarna för 8 sk som bonden medsänt, sedan åt man sina ostsmörgåsar, vattnade oxarna och sedan vidare till Sävsjöström, där var det andra "pustbetel". Där upphann bonden, något före ditkomsten. "Oxaföraren" fick då hö av bonden till oxarna, samt mat och en sup för att "manna sej me". När man "pustat" i 1 1/2 timme, så fortsattes färden till Lenhovda gästgivargård vid tingsplatsen i Lenhovda socken. Dit anlände man vid 9-tiden på kvällen och "pustade" till 2-tiden på morgonen.

Bönderna "åt och söp och drack växjöbier" inne på gästgivargården, så drängen fick sköta om både oxar och häst, annars hade djuren fått vara utan foder. Fulla människor har alltid varit dumma, och en full bonde är "dubbeldum". Vid 2-tiden på morgonen körde jag iväg med oxarna till Dädesjö marknadsplats, så man var framme där vid 1/2 7-tiden på morgonen. Då kom bönderna "kuckande" i sina vagnar, med ena armen om livet på sin "kära hälft", som just inte såg kär ut, och det bör ju ingen förtänka dem. Tattarna kom fram som "asgamar" och ville byta hästar med bönderna, och lurade dem stundom grundligt med sin usla, arsenikförgiftade hästkrakar. Jag sålde mången gång oxarna till danskar och fick bra betalt, och lämnade pengarna till min husbondemor. Då gav hon mig en femma och sade: "Den ska du ha i dröckespengar, för den har du ärligt gjort skäl för!".

Nere vid "karusellgungan" skrällde ett ostämt positiv, och där trängdes den nöjeslystna ungdomen. Där fick man också köpa "Lyckans stjärna" (ett brev med ett konterfej uti, som sades visa ens blivande maka). Zigenarflickor kom och fattade pojkarna i handen och sade "Spå er, spå er" osv. Tjocka madamer från Växjö sålde smörgåsar och lemonader inne i sina tält åt de marknadsbesökande. Den ena marknadsboden var intill den andra och där sålde handlare från Växjö varor av alla slag, och bönderna gjorde större eller mindre uppköp. Vid 2-tiden första marknadsdagen vände vi åter till hemmet. Vid Lenhovda gästgivargård "pustade" vi åter. Där köpte bönderna kaffe och lagade sig "kaffegökar" från de medförda brännvinskuttingarna och så "släckte de åv gökarna me växjöbier". Sedan fick färden gå till Anna-Stinas på Älghultskulla. Hon sålde kaffe och portvin med 2/3 brännvin uti, så där steg ångan till högtryck. Därifrån styrdes färden till hemmet, dit vi kom kl 9 på kvällen.

Då kom de hemmavarande i klungor "o ville spörja te marknaden, o ville veta va oxa gall i för priser på Dädesjö marknad". Så tedde sig en marknadsresa i stort hos oss för 50 år tillbaka. En annan stormarknad som besöktes av oss, men ej ofta, var Växjö vintermarknad vid "S:t Sigfridsmässan" den 15 februari. Där sålde vi "de efter jul vinterskjättna, tjäder, orrar o harar" samt flera räv- och mårdskind, men inga kreatur. Där köpte bondmororna sina "spånrockar" och bönderna sina "skånevagnar", som hölls för att vara prima.

Tiden fr o m den 24 oktober t o m den 1 november hette i min uppväxt "friveckan". Då hade alla tjänare semester hos oss. Vi förflyttar oss till tiden 1893, då jag var 19 år och deltog i "friveckefesten". Det var sed hos oss att när "friveckan" kom skulle varje tjänare ha "friveckematsäck" av sitt husbondefolk. Matsäcken bestod av en ost om 1 kg, en stor kaka "sävebrö" om 4 skålpund, en stor "risgrynspannekaka" i en kopparbunke och ett dussin goda bondkringlor samt 1 skålpund smör. Vi och våra flickor lade matsäckarna samman och bar dem till en ödestuga. Vi pojkar skickade efter "friveckebrännvin" samt vin och punsch åt våra flickor, och så köpte vi kaffe och vetebröd. I den stugan var vi i 3 dygn, "kokade kaffe o åt o söp o dansade o gjorde lekar". När vi blev trötta gick vi till våra bönder efter var sin råghalmkärve åt oss och bredde på golvet och bäddade "syskonsäng". Så tog vi var sin flicka och sovde som snälla barn under tösernas s k "buskatäcken" (stora gråa filtschalar), som flickorna begagnade på den tiden. När de 3 dygnen var till ända, så skiljdes vi åt. Töserna tvättade då lite åt oss och dem och även stoppade strumpor. Sedan var det att åter "krypa i selen", dvs börja tjänsten för året.

Åtskilliga fester förekom hos oss om våren och sommaren, och fortlever i ändrad form ännu. Under mina pojk- och ynglingaår firade vi bl a valborgmässeafon den 30 april. Vi ungdomar, pojkar och flickor i byn, bar ihop ris och avfallsved på en hög kulle utanför byn.

I den väldiga högens mitt reste vi en hög stång i vars övre ände vi fästade en tom tjärtunna, som vi fyllt med hyvelspånor och "töre" (tjärved). Där tände vi efter mörkrets inbrott ett s k valborgsmässebål, så lågan syntes vida omkring. När tjärtunnan fattade eld så steg lågan högt mot skyn. Då hade vi pojkar pistoler och sköt många skott upp mot natthimlen, och så hurrade vi alla. En pojke och en flicka utsågs genom lottkastning till att tända bålet. Det antogs att dessa 2 skulle bli fästa under sommaren och omsider ett par.

När elden brunnit ner till glöd, så skulle vi spå oss genom att hoppa över glöderna, man räckte en flicka handen och hoppade par om par. Det gällde att inte snubbla eller släppa varandras händer. Snubblade pojken så troddes det att han under sommaren skulle "bringa flickan på fall", men snubblade flickan så skulle hon lättsinnigt förföra pojken, men var de "go båss" och så släppte varandras händer, då blev det slut med kärleken under den kommande sommaren. Framåt 3-tiden på morgonen gick vi hem arm i arm genom byn och sjöng "Idag är det första maj!". Se medföljande noter och text bland teckningarna.

På första maj drack gubbarna "märg i benen". De gick tillsammans och festade på sprit och öl, och stundom så grundligt att det blev "kopparslagare" i huvudet dagen efter, som den andra versen i majvisan tillkännager. Mormor min omtalade att den som fått "skabb och klåda" skulle före soluppgången tvätta sig i ett vatten, som rann mot norr, eller också i en helig källa, vars avlopp rann mot norrr, så blev de friska. Att vatten som rinner mot norr har magisk kraft, tros i smyg i våra orter ännu. I fjor träffade jag oförmodat en skytt, torparen Hugo Johansson i Fålabo, Kråksmåla. Hans bössa var bliven "förgjörd" och han tvättade då bösspiporna i "Brudens bäck", ett vatten som rinner norrut till Norregöl. Om bössan sedan blev bättre har jag ej frågat honom om, "men tron verkar allt".

Vad valborgsmässeeldarna beträffar, så förekommer de i viss mån ännu vid våra industrier, där som det är mycket ungdom, men elden har i brist på bränsle ingen kläm och inga skott ekar i mörkret. Ungdomarna hos oss tycker bäst om att dansa fula negerdanser i Folkets Hus, bländade av det kalla elektriska ljuset, till "syndarynkans" (dragspelets) toner. Gamla tiders festeldar på nerärvda fädernekullar tjusar ej mer, som förr, våra ungdomar. Egen reflex: Dock är det, i denna ödestyngda tid, ett välsignat faktum att få sammanträffa med några som ej misskännas för namnet "svenskar". Oförgätliga minnen, senast från Dädesjö. De gamla danserna och lekarna kring "messommarstånga" måste grundligt upptecknas och belysas med teckning.

När midsommar nalkades lade "bondmororna" till sovel och bröd och pannkaka och öl och brännvin var i sitt hem, för alla som det förmådde ville deltaga i "messommarvaka". Vi pojkar lövade med blommor och blad stången, som i min födelsebygd restes på det natursköna "Bazarberg". Där samlades vi kl 9 på midsommaraftons kväll. Vi slog oss ner i det gröna runt midsommarstången i matlag, folk från flera byar vid pass 100-talet unga och gamla. Där åts och dracks och söps, men ej omåttligt som vid marknadsresor. När klockan var 12 (= midnatt), så gick de gamla hem. Jag var 11 år, när jag första gången fick följa far och mor till "Bazarberg" på midsommarvaka. Då fick vi ungdomar resterna av mat och dryck med tillsägelse att ordentligt bära hem de tomma kärlen. Vi avtackade de gamla och lovade göra som de befallt oss. Men innan de skildes åt blottade alla manspersoner huvudet och far stämde upp och alla deltog i den kända sommarsalmen no 394 i Wallinska psalmboken: "Den blomstertid nu kommer". Egen reflex: Väl har jag sedan hört psalmsång många gånger, psalmsång under tempelvalven i samband med orgelns dova röst, men den känsla som då besjälade 11-åringen står hos den 66-årige gubben inristade toner, som ej år eller tid har mäktat fördunkla.

Ej underligt om åldringen då i härlig midsommar följer fädernas sed. Och i ungdomar, glömmen ej att i ären ättlingar av dessa, som nu till en del sova under kullen. När i beträden dessa platser, lyft en smula på hatten vid hågkomsten av deras minne, det äro de förvisso värda! När de gamla gått hem tog vi ungdomar i ring kring midsommarstången och dansade och sjöng: "Jänta och jag" och "I vår äng står en gammal lada, där omkring dansar flickor glada"

osv. Att detta är från tiden då jag var 19-20 år förstår vi. När våra flickor tröttnade, så satte de sig i gräset, då bjöd vi dem var sitt glas vin. Sedan tog jag fiolen och spelade och sjöng: "Varför sitten I så tyst och stilla, haven I bortglömt alla kära ord, äro alla de små flickor kyssta, som nu dansat uppå denna ort?".

Det verkade, och snart var flickorna uppe och leken i full gång. Så fortsatte vi tills solen gick upp. Då dansade vi till slut en "kastpolka" och sjöng "Nu galer göken, nu går vi hemåt, sola e oppe o klocka e 3". Innan vi skildes åt, så gav våra flickor oss var sin bukett "midsommarblomster". Dem skulle vi lägga under dynan i sängen "och sova på, så drömde vi om allrakärestan". OBS Det gick så, men det var naturligt att för en ung eldig pojke, så var "lilla raringen" med i drömmen också.

De gamla fick ej strax gå i säng efter hemkomsten från "messommarvaka". Så t ex skulle far och flera bönder med honom slå ett stort fång gräs och torka till hö, det s k "midsommarhöet" som gavs åt djuren det första foder de fick på julaftons morgon, så de blev duktiga och emotstod all förgörning. Det skulle lövas på gödselstacken med kvistar och "3 sorters fruktbarande vilda träd", t ex rönn, hägg och oxel, för att åkern av gödseln skulle ge åring. Somliga gjorde så, men inte de unga bönderna. Så skulle man på midsommarnatten plocka läkande blomster och örter, helst de som påminde om jungfru Marias namn (Jesu moder). De gamla ville samla örter 3 dygn före och 3 dygn efter midsommar, men bäst skulle det vara på midsommarnatten.

"Messommarkvasten" förekom inte i varje hem i min uppväxt, men hos far och äldre bönder var det så. OBS I vår tid är det nog inte många, som vet vad sorts örter det var i den kvasten, men jag har lärt det av far och mormor min. Det var 9 sorter: 1 jungfru Marie tårar, 2 jungfru Marie öjentröst, 3 jungfru Marie hand, 4 jungfru Marie sänghalm, 5 jungfru Marie kåpa, 6 jungfru Marie hör (= lin), 7 jungfru Marie hampa, 8 jungfru Marie förklä, 9 Johannesört. Kvasten hängdes med skaften upp inne i stugtaket tills örterna var torra. Dessa örter ansågs besitta stor läkedom för "folk och få". Så skulle man göra "midsommarjäst" för hela året.

På midsommaraftons kväll när solen gick ner lade mor och mormor många handdukar i gräset och samlade dagg i de rena plaggen i mängd. Dagen vreds ur kort före soluppgång i en ren lerkruka och så rördes in rågmjöl så det blev som en tunn gröt, det började jäsa gruveligt och fick jäsa i ett dygn, sedan rördes i mjöl, så det blev som en tjock deg, och smulades sönder i mjöl och förvarades i en "lockabytta". När man ville begagna jästen, så blötte man upp lite därav i enbärsvört. Någon höglärd tänker kanske: "Vidskeplige gubbe!". Ingalunda, metoden praktiseras i nutid i meddelarens hem m fl. I dagligt bruk begagnar jag till matbröd 3 delar råg och 1 del vete sammanmalet (ej skalat eller siktat). Ett grovt men gott och hälsosamt bröd, men det skall gräddas i tegelugn. Och vad mera är, sådant bröd möglar ej ens i den s k röt månaden (tiden 24/7 till 24/8 enligt den gamla almanackan).

Men man kunde också "trolla med midsommardagg". Det fanns häxor, som genom att stjäla dagg på grannens ägor kunde dra till sig grannens smörlycka. Jag minns dunkelt en bondhustru i Gödeshult, Älghult sn, som gjorde så. Kärringen kallades "Jon-Jonsan" efter sin man Jon Jonsson. Grannen hette Gustav Erlandsson, gemenligen kallad "Tuppen", varför han fått detta namn vet jag ej. Erlandsson förstod att Jon-Jonsan stal dagg för honom på midsommarnatten. Han laddade sin bössa med salt som var grovt, istället för hagel. Sedan lade han sig i ängen dold vid ett stenröse. På midsommarnatten när klockan var mellan 12 och 1 så kom Jon-Jonsan. Hon klädde av sig "absolut nakot" och löste håret så det föll utefter ryggen. Sedan hade hon ett långt stycke lärft, som hon hängde över sin vänstra axel, så att det släpade som en nutida brudslöja. Därefter ropade hon: "Så långt detta ropet hörs, så är sanket (grädden) mitt!".

Men Erlandsson spände hanen på sin bössa och ropade: "Så långt detta ropet hörs, så är värk och sveda din!", och så fyrade han av skottet mot den köttigaste delen av hennes kropp. Hon blev helt skinnflådd och fick tillika salt i såren, så hon vältrade sig i gräset under smärtorna, men Erlandsson sade när han gick: "Du, jävla kärring, har rasat så länge att de va inte för tidigt att du nådde marken, nu får Fan hjälpa dej om honom lyster!". Men från den

dagen drog aldrig Jon-Jonsan dagg på grannarnas ägor. OBS Detta är en verklighetsskildring från år 1890. Det finns gamla i våra orter, som har Jon-Jonsan i färskt minne.

Vid midsommar repades björklöv och ströddes på golvet i stugan, och den stora vitlimmade spisen kläddes med löv och blommor, ty den 1 maj flyttade man ut i köket och lagade maten i den stora köksspisen och åt vid det stora köksbordet, men vi hade också ett bord under oxeln (vårdträdet). Där åt vi under varma dagar också.

Till våra gamla midsommarseder (minns jag) hörde att våra giftasvuxna flickor midsommarnatten ville i drömmen eller i syne se sin blivande man. I drömmen tillgick det sålunda. Flickan skulle från kl 12 midsommarafton varken äta eller dricka något. I solakvällen skulle hon röra till en liten osyrad deg av kornmjöl, vatten och mycket salt. Sedan skulle hon skrapa bort glöder och aska på ärilen (= botten) i köksspisen och där grädda 3 små bröd av degen. Bröden skulle hon äta varma utan minsta dryck, och sedan gå i säng, så blev hon törstig och fick i drömmen se sin blivande man. Ett annat sätt, som även begagnades av oss pojkar för att få se den flicka som skulle bli vår hustru, var att midsommarafton sova på 9 av de örter varav "messommarkvasten" var bunden. Läs på sid 125-126! Där är namnen angivna på dessa örter. Man fick då i drömmen se sin tilltänkta. Våra flickor var måna om att bjuda oss dessa drömblommor.

Ett annat sätt som våra flickor begagnade för att få se sin blivande man var att vid en skogskälla "vaka tyst" på midsommarnatten. Flickan skulle osedd gå till källan, så hon var där kort före solnergången. Hon skulle vara försedd med ett tvättfat, tvål, handduk, kam och spegel. I fatet skulle hon slå vatten från källan. Därtill skulle hon ha 2 glas, det ena fyllt med vatten, det andra med brännvin. När hon ordnat detta under absolut tystnad, så satte hon sig i det gröna. Klockan mellan 23 och 1 syntes "vålnaden" av hennes blivande man komma. Var han en nykter person, så tömde han vattenglasen, men var han en supare så tömde han brännvinsglaset. Var han renlig så tvättade han sig, men annars så gick han tvättfatet förbi. OBS Jag påminner mig 2 flickor från min hemort, den ena hette Hildur och den andra Augusta. En midsommarafton då vi "lytt opp" midsommarbrännvinet, så kom flickorna till mig och bad om 2 supar brännvin i en liten flaska, och jag gav dem det men hade mina funderingar vad töserna tänkte göra med spriten, ty jag visste att dessa flickor ej smakade brännvin. Men så gick det upp ett ljus för mig: männe de skulle "vaka tyst"?

Jag skuggade dem. Välan, i solnergången kom de på stigen som bär ut till "Gatlyckekällan". De var försedda med det nödvändiga och slog sig ner i gräset vid källan. Jag smög mig hem och klädde mig oigenkännlig och gjorde mig i ansiktet så avskräckande jag förmådde och vände åter. När töserna fick se mig, skrek de: "Ett spöke, ett spöke!", och sprang hem det bästa de orkade. Jag gick till midsommarstången och spelade och "rogade" mig, men töserna syntes ej till. På morgonen berättade de för mig, att de på natten sett ett hemskt spöke, så de höll på att dö av rädsla. Jag sade: "De fick ni för ni inte gick te messomardansen!". Men töserna sade: "De gör vi inte om mera!". Jag ville haft dem med vid vakan, för det var glada trevliga flickor, och Hildur hon "sjöng som en näktergal".

Fortsättningen av min s k självbiografi följer efterhand om någon tid. Närmast blir det då beredning av linet, om tvättning och klippning av fåren, sedan följer upplevelser om mitt rallarliv m m.

Carl Viking